

Open Fora

Uitval en uitsluiting in het onderwijs

22 en 29 april 2008
9-17 u
Geuzenhuis Gent

KINDERRECHTENCOALITIE
VLAANDEREN

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw
Eekhout 4
9000 Gent
Tel: 09/225 90 25
info@kinderrechtencoalitie.be
www.kinderrechtencoalitie.be

Met de steun van de Vlaamse Overheid

Inhoud

Ten geleide	3
Het recht op onderwijs	4
Geen dode letter	5
Het Vlaams onderwijs	6
Ongelijkheid in het onderwijs	8
Maatschappelijke kwetsbaarheid	10
‘Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen’	11
Van gelijke kansen naar gelijke uitkomsten	12
Tot slot	13
Nuttige informatie en links	16
De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw	20
Bijlagen	

Ten geleide

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw is een netwerk van niet-gouvernementele organisaties dat wil toezien op de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (in wat volgt: IVRK). De Coalitie wil evenzeer actief meehelpen aan de promotie van de rechten van het kind en actief en constructief bijdragen tot het rapportageproces inzake de naleving van het Verdrag.

De Coalitie poogt deze doelstellingen te bereiken door informatie en expertise in verband met de toepassing van het IVRK te bundelen en samen te brengen. Zij focust hiervoor eveneens op de uitbouw en de versteviging van het netwerk van niet-gouvernementele organisaties die actief zijn met betrekking tot kinderrechten. Ten slotte hecht de Kinderrechtencoalitie een groot belang aan lobbywerk, belangenbehartiging, monitoring van het beleid en het bekendmaken van de visie en de aanbevelingen van NGO's ter realisatie van bovengenoemde betrachtingen.

De organisatie bestaat momenteel uit 28 niet-gouvernementele organisaties.¹ Door deze NGO's samen te brengen voor overleg, informatie-uitwisseling en gezamenlijke actie worden een forum en een netwerk gecreëerd. Aangezien de krachten worden gebundeld, kan immers meer worden gerealiseerd. Het netwerk vormt een structuur om als gezamenlijke gesprekspartner naar buiten te treden, wat de slagkracht en de impact van de NGO-activiteiten enkel maar kan verhogen. Dit zal op zijn beurt de emancipatie van kinderen ten goede komen.

In 2008 werkt de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw voor het derde jaar op rij met een jaarthema.² Dit jaar viel de keuze op de problematiek van de 'uitval en uitsluiting in het onderwijs'. Na een inhoudelijke verkenning van het thema door het secretariaat van de Coalitie en na overleg met een aantal lidorganisaties volgen twee Open Fora op 22 en 29 april 2008 met als doel expertise op te bouwen en te bundelen vanuit verschillende invalshoeken met betrekking tot het thema en aan de hand daarvan de discussie te stimuleren met het oog op het samenstellen van een eisenpakket.

Op 20 november van 2008 wordt een afsluitende activiteit georganiseerd waarop de conclusies en aanbevelingen van dit denk- en discussieproces worden voorgesteld. Deze worden eveneens, samen met de teksten van de sprekers op de Open Fora, opgenomen in een 'Kinderrechtenforum' dat zal dienen als bronbestand bij het samenstellen van een alternatief rapport over de toepassing van het Verdrag in België.

---

¹ Cfr. Infra p 20.

² In 2007 was het jaarthema 'vrijheidsbeperking en vrijheidsberoving'; in 2006 'geweld tegen kinderen'

Het recht op onderwijs

Kinderen brengen gemiddeld 15 000 uren van hun leven door op de schoolbanken. Het mag dan ook geen verwondering wekken dat uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het onderwijs en de onderwijservaringen van jongeren een cruciale rol spelen bij hun kansen in hun latere leven.³ In de voorbije decennia werd, zowel op nationaal als op internationaal vlak, dit recht op onderwijs erkend als een algemeen sociaal grondrecht.

Op nationaal vlak wordt het via artikel 24 in de Belgische Grondwet afdwingbaar gemaakt. Zo luidt de derde paragraaf van dit artikel als volgt: "Ieder heeft recht op onderwijs, met eerbiediging van de fundamentele rechten en vrijheden. De toegang tot het onderwijs is kosteloos tot het einde van de leerplicht."⁴

Internationaal krijgt dit recht zijn beslag in het artikel 26 van de -weliswaar niet bindende- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 1948. Dit recht op onderwijs zal voorts herhaaldelijk worden bevestigd in bindende internationale regelgevende instrumenten. Zo is er voor de Europese regio het artikel 2 van het eerste Additioneel Protocol bij het Europees Verdrag ter Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden uit 1952. Dit artikel stelt: "Niemand mag het recht op onderwijs worden ontzegd. Bij de uitoefening van alle functies die de Staat in verband met de opvoeding en het onderwijs op zich neemt, eerbiedigt de Staat het recht van ouders om zich van die opvoeding en van dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen".⁵

Op het niveau van de Verenigde Naties is er onder meer de in 1960 opgestelde UNESCO-conventie waar in artikel 4 en 5 dit recht op onderwijs wordt versterkt en eveneens ingegaan wordt op het non-discriminatiebeginsel met betrekking tot het onderwijs. En is er eveneens het in 1966 aangenomen Internationale Verdrag inzake de Economische, Sociale en Culturele Rechten, waar via artikel 13 iedere verdragsluitende Staat wordt verplicht om "het recht van eenieder op onderwijs" te erkennen.⁶

Ook het Verdrag inzake de Rechten van het Kind dat op 20 november 1989 door de Algemene Vergadering van de VN werd aangenomen, herbevestigt op zijn beurt dit recht op onderwijs in een aantal artikelen. De belangrijkste hiervan zijn het artikel 28 waarin de middelen staan vermeld om dit recht effectief te maken. Zo worden het non-discriminatie-principe, de

---

³ VLAAMS NETWERK VAN VERENIGINGEN WAAR ARMEN HET WOORD NEMEN. *Tweede ontmoeting met het beleid. Verslagboek*. 20/01/2006, p 7.

⁴ De Belgische Grondwet.

http://www.senate.be/doc/const_nl.html

⁵ Raad van Europa. Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zoals gewijzigd door Protocol Nr. 11 met de aanvullende Protocollen Nrs. 1, 4, 6, 7, 12 en 13.

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/655FDBCF-1D46-4B36-9DAB99F4CB59863C/0/DutchN%C3%A9erlands.pdf>.

⁶ VERHELLEN, E. *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven/Apeldoorn, 2000, p 131.

kostenloze toegang tot het onderwijs, de invoering van het verplicht lager onderwijs, enz. opgesomd.

Artikel 29 behandelt de doelstellingen en de waarden die met dit recht worden beoogd. Het stelt met name dat het doel van het onderwijs gericht moet zijn op de ontplooiing van de persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene. Het onderwijs moet eveneens gericht zijn op het bevorderen van respect voor de grondrechten van de mens en op het ontwikkelen van respect voor de culturele en nationale waarden van het kind zelf en van anderen.

Verder is ook het artikel 23 over kinderen met een handicap van belang. Het artikel duidt op het recht op bijstand, waaronder onderwijs, met het oog op een zo volledig mogelijke integratie in de maatschappij en op persoonlijke ontwikkeling, waaruit overigens een streven naar inclusief onderwijs kan worden afgeleid.

Cruciaal in een kinderrechtenbenadering van de uitvalproblematiek is ten slotte de verwijzing naar artikel 2: het principe dat alle rechten van toepassing zijn op alle kinderen zonder enige uitzondering en de verplichting van de Staat om kinderen tegen om het even welke vorm van discriminatie te beschermen.⁷

Geen dode letter

Opdat de bepalingen uit nationale en internationale verdragen geen dode letter zouden blijven is het van cruciaal belang dat er een vorm van toezicht bestaat op de inhoud van dergelijke verbintenissen. In het geval van het bovengenoemde Verdrag op de Rechten van het Kind hebben de Staten er zich door de ratificatie van het Verdrag toe verplicht de diverse verdragsbepalingen in hun land te implementeren. Voor de interne controle is naast het wetgevend werk, vooral het toezicht door de hoven en de rechtbanken van belang.

Voor de internationale controle op het IVRK werd een geëigend orgaan in het leven geroepen, met name het Comité voor de Rechten van het Kind. Dit Comité heeft geen sanctie-mandaat. Het is immers gericht op een constructieve dialoog met de Verdragstaten. Deze Verdragstaten krijgen als opdracht over de implementatie van de verdragsbepalingen aan het Comité te rapporteren en hun inwoners te informeren over de inhoud van het IVRK. "Niet enkel wenst het Comité dus na te gaan of de rechten van het kind al dan niet worden geschonden, maar door deze specifieke bepaling wordt uitgedrukt dat de bekendheid met de rechten van het kind de beste bescherming biedt tegen een eventuele schending."⁸ Opmerkelijk aan dit Verdrag is daarenboven dat het voor het Comité de mogelijkheid heeft gecreëerd om samen te werken met

---

⁷ Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

<http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/ivrk.pdf>

⁸ VERHELLEN, E. *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven/Apeldoorn, 2000, p 115.

diverse deskundige organisaties zoals de ILO, de WHO, UNICEF en UNESCO en niet-gouvernementele organisaties.⁹ Na het onderzoek van de landenrapporten, na de bespreking en deliberatie ervan, maakt het Comité zijn bevindingen, de zogenaamde 'Concluding Observations', bekend. Zij worden meegedeeld aan de Algemene Vergadering van de VN en aan de betrokken lidstaat, die ze zoals eerder werd aangehaald samen met het ganse rapport moet bekend maken.¹⁰

Wat haar bevindingen met betrekking tot het recht op onderwijs betreft heeft het Comité voor de Rechten van het Kind na het onderzoek van de landenrapporten reeds meerdere malen gewezen op het belang van het recht van kinderen met een handicap op volledige inclusie in gewone scholen. Verder besteedde het Comité bij het onderzoeken van de landenrapporten ook aandacht aan de mening van het kind en de maatregelen die worden genomen om uitval te voorkomen.¹¹ Hierbij moet onder andere aandacht worden geschonken aan de thuisomstandigheden van de kinderen, de eerste taal, hun bijzondere behoeften, de identificatie van leermoeilijkheden en de noodzaak om de lokale gemeenschap en de school bij elkaar te betrekken.

Het Vlaams onderwijs

Wijst het Comité voor de Rechten van het Kind op belangrijke aandachtspunten voor België en haar beleidsmakers wanneer zij in haar 'Concluding Observations' refereert aan een aantal knelpunten met betrekking tot het recht op onderwijs? Cijfers van het Kinderrechtencommissariaat, de door het Vlaams Parlement opgerichte onafhankelijke instantie verantwoordelijk voor de bekendmaking en de naleving van het IVRK, lijken dit te bevestigen. Deze instantie, die eveneens als een ombudsdienst functioneert waar minderjarigen terecht kunnen met (info)vragen, klachten over mogelijke schendingen van hun rechten en ook beleidssuggesties, kreeg het afgelopen werkjaar 226 meldingen over onderwijsproblemen.¹² Daarmee neemt het thema onderwijs de tweede plaats in in het totale aantal meldingen.¹³

Maar met het aantal klachten is echter nog niets over de inhoud gezegd. In het jaarverslag van het Commissariaat worden de klachten thematisch ingedeeld. Naast klachten omtrent sancties en de bejegening door leerkrachten, zijn er eveneens klachten te noteren over het inschrijvingsrecht, het buitengewoon en geïntegreerd onderwijs en de kostprijs van het onderwijs. Laatsgenoemde thema's zijn duidelijk gelieerd aan het recht op onderwijs. Ook de driejaarlijkse

---

⁹ ILO: International Labour Organization, WHO: World Health Organization, UNICEF: United Nations International Children's Fund, UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

¹⁰ VERHELLEN, E. *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven/Apeldoorn, 2000, p 113-116.

¹¹ UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Geneve, 2002. p 405-430. Slotbeschouwingen Comité voor de Rechten van het Kind: België.

<http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Slotbeschouwingen%2013.06.2002.pdf>

¹² Het Kinderrechtencommissariaat.

<http://www.kinderrechtencommissariaat.be/Content.aspx?PageAction=Detail&pagId=50206&parpagId=50206>

¹³ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT. *Jaarverslag 2006-2007*. Brussel, 2007. p 72.

studies van het 'Programme for International Student Assessment', kortweg PISA, die de resultaten weergeven van een vergelijkend peilingonderzoek naar de kennis en de vaardigheden van 15-jarigen in de belangrijkste geïndustrialiseerde landen, duiden op enkele knelpunten.¹⁴ Zowel uit de resultaten van 2000, 2003 en 2006 blijkt enerzijds dat het Vlaamse onderwijssysteem erg kwaliteitsvol is. De Vlaamse leerlingen scoren immers heel goed op vlak van leesvaardigheid, wiskunde en wetenschappelijke geletterdheid. Voor wetenschappelijke geletterdheid bekleedt Vlaanderen anno 2006 een noemenswaardige achtste plaats. Voor wiskunde en leesvaardigheid behoort het Vlaamse landsgedeelte stevast tot de top tien.

Anderzijds toont de studie heel duidelijk aan dat er op diverse vlakken veel minder reden tot optimisme is. Vooreerst gaapt er immers een immense kloof wat betreft sociaal-economische achtergrond. Deze kloof op schoolniveau tussen zij die het financieel goed hebben en over het nodige culturele kapitaal beschikken en de groep die het met heel wat minder moet stellen, is daarenboven nergens zo groot als in Vlaanderen. "Bovendien slaagden veel andere landen erin om tussen 2000 en nu die kloof te verkleinen", stelt Inge De Meyer van de vakgroep onderwijskunde van de Universiteit Gent, "maar in Vlaanderen is dat niet het geval". Eenzelfde kloof is ten tweede waar te nemen wat betreft de leerlingen die als thuistaal Nederlands hebben en anderstaligen en opnieuw is ook bij ons deze kloof groter dan in andere landen. Ten slotte is er ook een afstand tussen kinderen die in België geboren zijn en zij die een ander geboorteland hebben. "Als je daar de sociaaleconomische factoren uit wegzuivert, want dat zijn ook vaak groepen in een moeilijker situatie, dan nog blijft het verschil groot", aldus De Meyer.¹⁵

Ter afsluiting nog een bijkomende vaststelling met betrekking tot de resultaten van de PISA- en andere (inter)nationale onderzoeken: Vlaamse leerlingen scoren erg slecht op het vlak van welbevinden. Hoewel hier de laatste jaren toch een lichte verbetering in zou worden waargenomen. Dit gebrek aan motivatie en schoolmoeheid kan op verschillende manieren worden verklaard. Zowel schoolse als buitenschoolse factoren kunnen hier beïnvloedend werken. Voor schoolse factoren gelden onder meer: een tekort aan succeservaringen in het onderwijs, leerinhouden die voor de jongere te abstract, onherkenbaar en bijgevolg als irrelevant worden beschouwd en een gebrek aan afstemming van het onderwijsaanbod op de uiteenlopende profielen van de leerlingen. Deze schoolmoeheid brengt verschillende problemen met zich mee, zoals spijbelgedrag en voortijdig schoolverlaten, uitval dus.¹⁶

Besloten kan worden dat het Vlaams onderwijs in zowel nationaal als internationaal onderzoek niet als eenduidig positief wordt beschouwd. Vooreerst is de kloof tussen 'sterke' en

---

¹⁴ HIRTT, N. e.a. *De school van de ongelijkheid*. Berchem, 2007. p 14.

¹⁵ De Morgen. Vlaams onderwijs krijgt kloof niet gedicht. 5 december 2007.

<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Home/article/detail/93362/2007/12/05/Vlaams-onderwijs-krijgt-sociale-kloof-niet-gedicht.dhtml>

¹⁶ NICAISE, I. en DE RICK, K. De leerplichtverlenging, 20 jaar later.

http://www.hiva.be/docs/paper/P17_20040303.pdf

'zwakke' leerlingen erg groot. De zwakke groep herbergt vooral kinderen van laagopgeleiden, kinderen uit éenoudergezinnen en allochtone jongeren. Jongens presteren daarenboven beduidend slechter dan meisjes en ten slotte kan het algemeen welbevinden van de leerlingen nog wel wat toenemen.¹⁷

Ongelijkheid in het onderwijs

De oorsprong van de bovengenoemde achterstand situeert zich reeds voor de leerplicht. Zo is er al een sterke ondervertegenwoordiging merkbaar van baby's en peuters uit sociaal-economische zwakkere milieus in de kinderopvang. Deze trend wordt met de overgang naar het kleuteronderwijs bestendigd. Hoewel uit OESO-onderzoek blijkt dat België ook hier weer hoge toppen scheert -het kleuteronderwijs wordt immers een 'symbool van wat in stand gehouden moet worden' genoemd- werpen diverse onderzoeken een ander licht op de zaak.¹⁸

Zij tonen immers aan dat kinderen uit sociaal zwakkere huishoudens in het kleuteronderwijs op een jaar tijd reeds een maand achterlopen in vergelijking met andere kinderen op het vlak van onder meer sociaal-emotionele ontwikkeling, motoriek en taalontwikkeling. Bij allochtone kansarme kinderen blijkt de achterstand zelfs nog groter: op een jaar hebben zij een algemeen ontwikkelingsniveau dat vergelijkbaar is met dat van een gemiddelde autochtone baby van tien maanden. Ook de hoge participatiegraad in het kleuteronderwijs, die in de OESO-doorlichting gold als voorbeeld voor andere landen, is helaas gekenmerkt door de reeds meermaals aangehaalde tweedeling tussen kansarme kinderen en kinderen uit gezinnen met een hogere sociaal-economische status. Kleuters uit de lagere sociale klassen starten immers vaak later met het kleuteronderwijs en lopen mede daardoor ook later vaker een achterstand op.¹⁹

De ongelijkheid in de kleuterklas houdt niet op wanneer deze kinderen naar het lager onderwijs doorstromen. Sterke indicatoren voor de onderwijskansen van kinderen zijn het onderwijsniveau van de moeder en het al dan niet werkloos zijn van de ouders. In het eerste leerjaar van het lager onderwijs blijkt de kans op zittenblijven of een doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs tien keer groter voor kinderen van laaggeschoolde ouders. Vastgesteld kan worden dat een dergelijke doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs de afgelopen jaren bij steeds meer kinderen gebeurt: het aandeel van het buitengewoon onderwijs is in

---

¹⁷ TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 2.

¹⁸ TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 2.

¹⁹ CAMPAERT, G. "Kampioen in gelijke onderwijskansen". p 87-88 in: VRANKEN e.a. *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2007*. Leuven/Voorburg, 2007.

stijgende lijn, en dit ondanks het geïntegreerd onderwijs, een onderwijsconcept waardoor steeds meer kinderen met een handicap of leerstoornis in het regulier onderwijs terecht kunnen.²⁰

In het secundair onderwijs wordt zichtbaar hoe jongeren snel 'afdalen': het zogenaamde 'watervalproces' treedt in werking. Heel wat leerlingen beginnen in het eerste jaar van het secundair onderwijs in het ASO en zakken dan in de loop der jaren, vaak na zittenblijven, naar 'gemakkelijkere' richtingen in andere onderwijsvormen. Om het even met cijfers te illustreren: 50 % TSO-leerlingen komt uit ASO, 38 % van de TSO-leerlingen heeft vertraging, 55 % van de BSO-leerlingen komen uit het ASO of het TSO. Ook de opsplitsing in het eerste jaar secundair onderwijs in a- en b-klassen is al een vorm van selectie die bepaalt in welke richtingen leerlingen later zullen terechtkomen.

En opnieuw oefent dit nefaste proces voornamelijk zijn invloed uit op de sociaal zwaksten. Zo is een sterke correlatie vast te stellen tussen jongeren van allochtone afkomst en de keuze voor het beroepsonderwijs. Ook de sociaal-economische afkomst speelt opnieuw een belangrijke rol. Kinderen met hoogopgeleide ouders zijn een zeldzaamheid in het beroepsonderwijs, in tegenstelling tot kinderen van laaggeschoolden die vijftig procent van de groep vertegenwoordigen. De voorsprong die kinderen uit hogere sociale milieus van thuis uit meekrijgen, doet hen ontkomen aan het watervalstelsel. Ook de gezinssituatie is hier van tel: kinderen uit gebroken gezinnen blijken meer problemen te ondervinden in hun schoolloopbaan.²¹

Volledig in de lijn van de voorgaande bevindingen kan ten slotte worden gesteld dat de kans dat een jongere doorstroomt naar het hoger onderwijs rechtstreeks gelieerd is aan het profiel van de ouders. Uit de SONAR-enquête, een driejaarlijkse toevalssteekproef bij een 3000-tal 23-jarigen die de afstemming tussen onderwijs en de arbeidsmarkt bestudeert, kan worden afgeleid dat van het aantal kinderen waarvan de moeder hooggeschoold is, 88,7 % doorstroomt naar het hoger onderwijs. Voor kinderen wiens moeder laaggeschoold is, bedraagt dit percentage ongeveer de helft. Opnieuw speelt ook hier de tewerkstellingssituatie van de ouders een rol. Van de groep kinderen met een werkloze moeder stroomt slechts 46,6 % door naar het hoger onderwijs, van de groep kinderen met een tewerkgestelde moeder participeert een kleine 70 % aan het hoger onderwijs.

Besloten kan worden dat de nefaste trend, die erin bestaat dat leerlingen uit Vlaamse kansarmere milieus niet in dezelfde mate kunnen profiteren van ons kwaliteitsvol onderwijsaanbod, zich gestadig voorzet van voor de start tot aan het einde van de schoolloopbaan van de jongere.²²

---

²⁰ CAMPAERT, G. "Kampioen in gelijke onderwijskansen". p 89 in: VRANKEN e.a. *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2007*. Leuven/Voorburg, 2007.

²¹ TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 3.

²² CAMPAERT, G. "Kampioen in gelijke onderwijskansen". P 93-94 in: VRANKEN e.a. *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2007*. Leuven/Voorburg, 2007.

Maatschappelijke kwetsbaarheid

Nicole Vettenburg, jeugdcriminoloog en professor aan de Universiteit Gent, verwijst in dit kader naar de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid. Zij stelt dat een positieve binding met de maatschappij cruciaal is voor jongeren. Deze binding met de samenleving vindt plaats tijdens het socialisatieproces. De school speelt er een belangrijke rol. In een doorsneesituatie gebeurt het volgende: het kind of de jongere voelt zich door de leerkracht aanvaard en gaat zich hechten aan de leerkracht. Omwille van die persoonlijke band gaat de leerling zich inzetten voor de schooltaken en een hogere status in de klas en in de school verwerven. Het naleven van de schooldiscipline, het zich conform gedragen wordt dan door de jongere erg belangrijk geacht. Er staat immers heel wat op het spel. De persoonlijke relatie met de leerkracht en het engagement met de schooltaken zorgt er bij deze groep voor dat zij minder snel geneigd zijn tot het stellen van probleemgedrag.

Leerlingen uit maatschappelijk zeer kwetsbare gezinnen kunnen veelal niet of nauwelijks van deze aanvaardende houding genieten. Zij worden al te vaak gestigmatiseerd als 'domme' en 'ongedisciplineerde' leerlingen. Hierdoor vermindert hun inzet, wordt er minder gepresteerd en vinden ze zichzelf onbekwaam. Leerlingen met deze ervaringen hebben weinig reden om de schooldiscipline te respecteren en worden vaak gestraft. Ze zoeken dan steun bij een peergroep met dezelfde negatieve ervaringen.

Het uitblijven van een positieve relatie tussen leerling en leerkracht heeft wezenlijk te maken met de niet-aanvaardende houding van de leerkracht ten aanzien van de cultuur en het milieu van de leerling. Deze staan immers verder af van de eisen die in de school worden gesteld met betrekking tot de taal-ontwikkeling, het niveau van abstract denken, het kunnen hanteren van beleefdheidsregels, de gerichtheid op lees- en schrijfcultuur enz.

Een aanvaardende houding kan echter soelaas bieden. Deze houding impliceert dan dat men de cultuur van de leerling kent en er niet op discrimineert. Het onderwijs heeft dus, volgens Vettenburg, ontegensprekelijk een middel in handen om de spiraal van maatschappelijke kwetsbaarheid om te buigen en uiteindelijk teniet te doen.²³

TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 2.

²³VETTENBURG, N. 'Binding' is het sleutelwoord. Een criminologische benadering van geweld op school. http://www.caleidoscoop.be/inhouden/inhouden11/art11_6_16.html

VETTENBURG, N. Vakgroep Sociale Agogiek, UGent, Majong vzw. *Armoede en onderwijs. Vormingscursus "Armoede & Participatie"*. 20 maart 2008.

‘Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen’

Aangezien het onderwijs, zoals hierboven reeds vermeld, tot universeel sociaal basisrecht werd verheven en het dus tot de kern van onze samenleving behoort, dringt een snelle en structurele aanpak zich op van de problemen waar het onderwijs in Vlaanderen vandaag mee te kampen krijgt. De titel van de beleidsnota Onderwijs voor de huidige legislatuur van de Vlaamse regering ‘Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen’ spreekt dan ook klare taal.²⁴ Gelijke kansen worden de rode draad van het onderwijsbeleid.

Deze focus op gelijke kansen vormt echter geen nieuwigheid. Sinds het begin van de jaren negentig voert de Vlaamse overheid reeds een doelgroepengericht onderwijsbeleid. De voornaamste doelgroepen waren toen vooral de kansarmen en etnisch-culturele minderheden en de aanpak richtte zich vooral op het lager onderwijs. Het geheel, dat bestond uit een resem aan onsamenhangende, vaak overlappende projecten, kreeg vorm onder de noemer ‘zorgverbreding’. Als voorbeeld hiervan gelden het onderwijsvoorrangsbeleid (1991), het zorgverbredingsbeleid (1993-1994) en het non-discriminatieoverleg (1993). Dergelijke projecten werden echter als inefficiënt bestempeld. De doorstroming van onderwijskansarme leerlingen verliep immers nog steeds niet zoals het hoorde.

Om te verhelpen aan de gebreken van het voorgaande onderwijsbeleid, werd door de beleidsmakers een nieuw decreet gelanceerd. In 2002 deed het Gelijke Onderwijskansen- of GOK-decreet zijn intrede. Dit nieuwe decreet was gericht op het realiseren van optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle leerlingen, het vermijden van uitsluiting, segregatie en discriminatie en het bevorderen van de sociale cohesie. Het decreet omvat drie pijlers, vooreerst het onvoorwaardelijke recht op inschrijving, ten tweede de oprichting van lokale overlegplatforms of LOP's en ten derde het opzet van een geïntegreerd ondersteuningsaanbod.

Het recht op onvoorwaardelijke inschrijving heeft betrekking op de inschrijving van een kind in een school naar keuze en de wijze waarop dit recht wordt gegarandeerd. Er zijn slechts twee voorwaarden aan dit recht verbonden. Het kind moet aan de toelatingsvoorwaarden van de school voldoen en de ouders dienen in te stemmen met het pedagogische project en het schoolreglement van de school. Dit heeft tot gevolg dat er twee gronden bestaan waarop dit onvoorwaardelijke recht van inschrijving niet van toepassing is: met name wanneer de inschrijving van een bepaalde leerling de materiële veiligheid van andere leerlingen in gevaar zou brengen en wanneer de leerling in het vorige of daaraan voorafgaande schooljaar via een tuchtsanctie uit de school is gezet. Dit alles heeft als doel de diversiteit in de scholen te

---

²⁴Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen. Beleidsnota van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming Frank Vandenbroucke. December 2004.
<http://www.vmc.be/uploadedFiles/VMC/Thema/Onderwijs/beleidsnota%20onderwijs.pdf>

bevorderen en de creatie van zogenaamde 'concentratiescholen' tegen te gaan.²⁵

De oprichting van lokale overlegplatforms heeft als doel het inschrijvingsrecht te bewaken. De LOP's hebben daarnaast ook een onderzoeks-en adviesopdracht en spelen een ondersteunende en bemiddelende rol als een school een kind niet wil inschrijven. Zij zullen de ouders ook begeleiden in hun zoektocht naar een gepaste school na een weigering of doorverwijzing. Deze tweede pijler van het GOK-decreet dient als antwoord op twee kritieken op het vroegere non-discriminatiebeleid. Ten eerste wordt het vrijblijvende karakter verlaten en ten tweede worden bij deze LOP's ook niet-onderwijspartners betrokken. Iedere LOP is immers samengesteld uit directies en inrichtende machten van scholen en centra voor leerlingenbegeleiding, het personeel van scholen, ouders en leerlingen, vertegenwoordigers van plaatselijke socio-culturele en/of economische partners, vertegenwoordigers van organisaties van allochtonen en (kans)armen, integratiecentra, onthaalbureaus voor nieuwkomers en schoolopbouwwerk. Deze LOP's kunnen de communicatie tussen alle stakeholders bevorderen en de uitvoering van het beleid faciliteren.²⁶

Een derde pijler van het gelijke kansen-decreet omvat het opzet van een geïntegreerd ondersteuningsaanbod. Dit aanbod zou het voor scholen mogelijk moeten maken een zorgbrede werking te ontwikkelen gericht op kansarme kinderen. Hiertoe worden lestijden gelijke onderwijskansen gecreëerd, die worden toegekend voor ene periode van drie schooljaren. Er worden eveneens nieuwe objectievere indicatoren gelanceerd om onderwijskansarme leerlingen te detecteren. Het feit dat voortaan niet langer wordt gefocust op allochtonen en etniciteit, maar op kansarmoede als breed begrip, maakt dat scholen die vroeger niet in aanmerking kwamen voor extra ondersteuning, dit nu wel doen.²⁷

Van gelijke kansen naar gelijke uitkomsten

Toch kan ook van het nieuwe onderwijsbeleid niet alle heil worden verwacht. Er blijven nog een aantal aandachts- en knelpunten bestaan. En ook het uitgangspunt van het huidige beleid, de 'gelijke-kansen-aanpak' blijft voorwerp van kritiek. Bij een beleid dat gestoeld is op het realiseren van gelijke kansen wordt vooral de nadruk gelegd op de leerling en zijn thuissituatie. Het gaat daarbij dan om het verschil in menselijk kapitaal, namelijk de opleiding van de ouders, de ontwikkeling van het kind bij de start van het onderwijs en de gezondheidsfactoren, het sociaal en cultureel kapitaal, in het bijzonder de gezinsrelaties, de sociale netwerken en de

---

²⁵ BRADT, L. en DE PAEPE, D. "Gelijke onderwijskansen: meer dan recht op onderwijs?". *Weluijs*. 17de jaargang, nr. 17, 2007. p 9.

²⁶ TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 2.

²⁷ BRADT, L. en DE PAEPE, D. "Gelijke onderwijskansen: meer dan recht op onderwijs?". *Weluijs*. 17de jaargang, nr. 17, 2007. p 9.

onderwijsaspiraties van de ouders en ten slotte het materiële kapitaal, zijnde de woonsituatie, de studiekosten en het ontwikkelingsstimulerend speelgoed. Samengevat kan worden gesteld dat wanneer wordt gesproken over ongelijke kansen, het dus gaat over meerdere aspecten die rechtstreeks in verband staan met de leerling en zijn omgeving en die een onmiskenbare invloed uitoefenen al van voor de start van de schoolloopbaan.

Naast een situatie van ongelijke kansen is er ook sprake van een ongelijke behandeling in het onderwijssysteem. Eerder werd het 'watervalstelsel' aangehaald, maar er zijn nog krachten in het onderwijs zelf die ervoor zorgen dat leerlingen ongelijk worden behandeld of zelfs gediscrimineerd. Zo slagen vele scholen er niet in een constructief contact uit te bouwen met kansarme ouders en hebben leerkrachten vaak lagere verwachtingen ten aanzien van kansarme kinderen. Dit effect, wat het 'Pygmalioneffect' wordt genoemd, heeft natuurlijk ook zijn repercussies voor de band tussen leerling en leerkracht. Dat deze band van groot belang is kwam reeds aan bod met betrekking tot de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid. Afgezien van deze twee mechanismen blijkt ook dat de leerstofinhouden en de examens niet altijd herkenbaar zijn voor kinderen uit lagere sociale milieus en ook bij de studieoriëntering krijgen kansarme kinderen vaak een minder ambitieus advies dan hun leeftijdsgenoten.

Beide benaderingen, zowel de 'ongelijke-kansen-benadering', als de 'ongelijke-behandeling-benadering' vergen een andere aanpak. Voor de realisatie van gelijke onderwijskansen wordt immers vooral gefocust op de eerder aangehaalde randvoorwaarden verbonden met de leerling en zijn thuismilieu. Terwijl een gelijke behandeling in het onderwijssysteem zelf moet worden gecreëerd. Het een sluit het ander echter niet uit: "gelijke behandeling is een noodzakelijke aanvulling bij gelijke kansen om te streven naar een gelijke onderwijsuitkomst". De inspiratiebron voor een volgende beleidsnota?²⁸

Tot slot

Tenslotte wordt het programma van de beide Open Fora met als thema 'uitval en uitsluiting in het onderwijs' nog even beknopt toegelicht. Het eerste Open Forum vindt plaats op 22 april 2008, het tweede op 29 april 2008. Tijdens het eerste Open Forum wordt het onderwerp vanuit het 'school'-perspectief benaderd. Hierbij staat de manier waarop het onderwijs wordt georganiseerd centraal. Na het onthaal en de verwelcoming door Karin Maes, voorzitter van de Kinderrechtencoalitie volgt een beknopte inleiding op het thema door het secretariaat van de Coalitie. Vervolgens komt Nico Hirtt, leerkracht en oprichter van 'oproep voor een democratische school' aan bod. Hij zal een theoretische kadering van het thema brengen. Na

---

²⁸ TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007. p 4-5.

deze uiteenzetting is het de beurt aan Ella Desmedt, afgevaardigde van onderwijsminister Frank Vandenbroucke. Zij geeft een toelichting omtrent de 'brede school en het flankerend onderwijsbeleid'. Na een korte pauze nemen Marc Laquière en Asma Zarhoni het woord als vertegenwoordigers van de Federatie van Marokkaanse Verenigingen. Eerstgenoemde heeft het over het inschrijvingsrecht met de verschillende vormen van uitsluiting en doorverwijzing. Laatstgenoemde zal het hebben over de doorverwijzing van allochtonen naar het buitengewoon onderwijs. Het voormiddagdeelte wordt beëindigd met een middagpauze en een broodjesmaaltijd.

In de namiddag brengt Sanghmitra Bhutani een uiteenzetting omtrent de omgang met diversiteit op school. Hierna volgt Karen Dehaen van het Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten. Zij spreekt over de inzet van GOK en ZORG op school. Opnieuw wordt even gepauzeerd. Na de namiddagpauze is het de beurt aan Jos Cré van de Vrije-CLB-Koepel. Hij zal het hebben over de leerlingenbegeleiding en het algemeen welbevinden van leerlingen. Hierna komt de stem van de leerling aan bod via Ellen Windey van de Vlaamse Scholierenkoepel. Afsluitend is er tijd voor discussie en de dag wordt beëindigd met een receptie.

Tijdens het tweede Open Forum wordt het geheel bekeken vanuit de invalshoek 'thuis'. Net zoals tijdens het eerste Open Forum volgt na het onthaal een verwelkoming door de voorzitter van de Kinderrechtencoalitie en een inleiding door het secretariaat. Een eerste betoog wordt gebracht door Isci Ayse, coördinator project 'thuisstaal in onderwijs en opvang' van de pedagogische begeleidingsdienst van de stad Gent. Zij heeft het over het belang van taal. Vervolgens spreekt Ludwig Poignie, leerkracht in de Pleinschool Groeningekant in Kortrijk over het taalbeleid op school. Na een korte pauze volgen twee bijdragen van Sabine Burgelman. Ze zal het eerst hebben over het 'Charter voor een goede communicatie met ouders', hierna brengt zij een uiteenzetting met als titel 'Ouder je bent en blijft het, ouders waarvan de kinderen niet hoofdzakelijk thuis opgroeien'. Als laatste spreker voor de middagpauze is het de beurt aan Hans Paredis, van de Kerseboom. Hij neemt het woord over de communicatie tussen de ouders, de school en de bijzondere jeugdbijstand. De voormiddag wordt besloten met een middagpauze met broodjes.

Na de middag komen Sieg Monten van het Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen en Lut Maertens van het ACW, koepel van christelijke werknemersorganisaties aan het woord. Zij hebben het respectievelijk over de problemen met de onderwijskost in het basisonderwijs en in het secundair onderwijs. Na deze twee uiteenzettingen volgt een korte pauze. Tot slot komt Ludo Claes van de Vlaamse Confederatie van Ouders en Ouderverenigingen aan bod. Hij brengt een bijdrage over het huiswerk als meest zichtbare indicator van kansarmoede in de school. Net zoals tijdens het eerste Open Forum wordt deze dag beëindigd met een discussie en een receptie.

Heel wat verschillende bijdragen van heel wat verschillende actoren met heel wat verschillende invalshoeken, gedragen door eenzelfde engagement wat betreft de rechten van het kind inzake onderwijs... Minister Vandenbroucke biedt de verklaring voor deze gezamenlijke inzet: "Een echt gelijke kansenbeleid kan je in het onderwijs nooit alleen realiseren. We hebben daarvoor bondgenoten nodig, ook op lokaal vlak: andere overheden, de private sector, al wie betrokken is bij onderwijs en bij werk, de sociaal-culturele organisaties en de welzijnssector. Die willen we allemaal betrekken bij ons beleid. De uitdagingen van morgen kunnen we enkel realiseren als we rond gelijke onderwijskansen een brede maatschappelijke mobilisatie op gang kunnen brengen". We hadden het zelf niet beter kunnen verwoorden!

Nuttige informatie en links

Algemeen

Kinderrechtencoalitie:
www.kinderrechtencoalitie.be
voornaam.achternaam@kinderrechtencoalitie.be

Kinderrechtencommissariaat:
<http://www.kinderrechten.be/>

Verdrag inzake de Rechten van het Kind:
<http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/ivrk.pdf>

VN-Comité voor de Rechten van het Kind:
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm>

Onderwijs

-Algemeen-

Advies Kinderrechtencommissariaat Profiel CLB (2008)
http://www.kinderrechten.be/IUSR/adviezen//Adviezen_pdf/2007_2008/20072008_1_Advies_Profiel_voor_Centra_voor_Leerlingenbegeleiding.pdf

Algemeen Commentaar nr.1
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/CRC.GC.2001.1.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/CRC.GC.2001.1.En?OpenDocument)

Decreet betreffende het onderwijs XIV
<http://jsp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2002-2003/g1355-1.pdf>

Departement onderwijs Vlaanderen:
<http://www.ond.vlaanderen.be/>

Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht. Handleiding bedoeld ter bekendmaking van IVRK voor wie in basis- en secundair onderwijs met kinderen omgaat.(1999)
<http://www.ond.vlaanderen.be/publicaties/eDocs/pdf/125.pdf>

Onderwijskundig onderzoek
<http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/>

PISA-studies
http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1,00.html

Scholierenwebsite:
<http://www.scholieren.be/>

-Organisaties-

Global Campaign for Education
<http://www.campaignforeducation.org/>

Klasse

<http://www.klasse.be/>

Vlaams Secretariaat Katholiek Onderwijs
<http://ond.vsko.be>

GO!
www.g-o.be

OVSG
<http://www.ovsg.be/>

POV
www.pov.be

Platform mensenrechteneducatie
<http://www.cmo.nl/pmre/>

UNESCO
<http://portal.unesco.org>

VCLB-Koepel
www.vclb-koepel.be

Vereniging van Vlaamse Studenten
<http://www.vvs.ac/>

Vlaamse Scholierenkoepel
<http://www.vsknet.be/>

vzw GO! ouders
<http://www.g-o.be/ouders>

KOOGO
www.koogo.be

VCOV
www.vcov.be

-Gelijke kansen-

Advies over inclusief onderwijs (VLOR)
<http://www.vlor.be/bestanden/documenten/AR07071998.pdf>

Decreet betreffende Gelijke Onderwijskansen I
<http://jsp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2001-2002/g1143-1.pdf>

Innocenti Report Card: A League Table of Educational Disadvantage in Rich Nations
<http://www.unicef-icdc.org/presscentre/presskit/reportcard4/repcard4e.pdf>

Open Forum Inclusie, 17 januari 2003
<http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/inclusie.doc>

Organisaties van Sprekers Open Fora

Nico Hirtt, 'Oproep voor een democratische school'
<http://users.skynet.be/aped/ovds/ovds.html>

Ella Desmedt, afgevaardigde van onderwijsminister Frank Vandenbroucke
www.ministervandenbroucke.be

Marc Laquière en Asma Zarhoni, Federatie Marokkaanse Verenigingen
<http://marokkaansefederatie.com/>

Sanghmitra Bhutani, Minderhedenforum
<http://www.minderhedenforum.be/>

Karen Dehaen, Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten
<http://www.ovsg.be/>

Jos Cré, Vrije-CLB-Koepel
www.vclb-koepel.be

Ellen Windey, Vlaamse scholierenkoepel
<http://www.vsknet.be/>

Isci Ayse, coördinator project 'thuismaal in onderwijs en opvang', pedagogische begeleidingsdienst Gent
www.pclbgent.be

Ludwig Poignie, leerkracht de Pleinschool Groeningekant Kortrijk
<http://www.pleinschool.be>

Sabine Burgelman, de Zuidpoort
http://www.armoede.be/sites/viewSite/frameset.asp?site_id=3789

Hans Paredis, de Kerseboom vzw
<http://users.skynet.be/dekerseboom/>

Sieg Monten, Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen vzw
<http://www.vlaams-netwerk-armoede.be/>

Lut Maertens, ACW, koepel van christelijke werknemersorganisaties
<http://www.acw.be/>

Ludo Claes, Vlaamse Confederatie van Ouders en Ouderverenigingen
<http://www.vcov.be>

Andere

BOLLEN, D. en WITTERS, C. *Bram zoekt een vriendje. Leesboek*. Antwerpen, 2006.

BOLLEN, D. en WITTERS, C. *Een kind uit een pleeggezin in je klas. Handleiding voor leerkrachten*. Antwerpen, 2006.

BRADT, L. en DE PAEPE, D. "Gelijke onderwijskansen: meer dan recht op onderwijs?". *Weluijs*. 17de jaargang, nr. 17, 2007.

CAMPAERT, G. "Kampioen in gelijke onderwijskansen". in: VRANKEN e.a. *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2007*. Leuven/Voorburg, 2007.

De Belgische Grondwet.
http://www.senate.be/doc/const_nl.html

De Morgen. Vlaams onderwijs krijgt kloof niet gedicht. 5 december 2007.
<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Home/article/detail/93362/2007/12/05/Vlaams-onderwijs-krijgt-sociale-kloof-niet-gedicht.dhtml>

Het Kinderrechtencommissariaat.
<http://www.kinderrechtencommissariaat.be/Content.aspx?PageAction=Detail&pagId=50206&arpagId=50206>

HIRTT, N. e.a. *De school van de ongelijkheid*. Berchem, 2007.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT. Jaarverslag 2006-2007. Brussel, 2007.

NICAISE, I. en DE RICK, K. De leerplichtverlenging, 20 jaar later.
http://www.hiva.be/docs/paper/P17_20040303.pdf

Raad van Europa. Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zoals gewijzigd door Protocol Nr. 11 met de aanvullende Protocollen Nrs. 1, 4, 6, 7, 12 en 13.
<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/655FDBCF-1D46-4B36-9DAB99F4CB59863C/0/DutchN%C3%A9erlan%20dais.pdf>

TIMMERMANS, H. "Gelijke onderwijskansen: wie, waarom en hoe?". *Gezinsbeleid in Vlaanderen*. 36ste jaargang, nr 2, juni 2007.

UNICEF, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Geneve, 2002.

Slotbeschouwingen Comité voor de Rechten van het Kind: België.
<http://www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Slotbeschouwingen%2013.06.2002.pdf>

Vandaag kampioen in wiskunde, morgen ook in gelijke kansen. Beleidsnota van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, Frank Vandenbroucke. December 2004.
<http://www.vmc.be/uploadedFiles/VMC/Thema/Onderwijs/beleidsnota%20onderwijs.pdf>

VERHELLEN, E. *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven/Apeldoorn, 2000.

VETTENBURG, N. 'Binding' is het sleutelwoord. Een criminologische benadering van geweld op school.
http://www.caleidoscoop.be/inhouden/inhouden11/art11_6_16.html

VETTENBURG, N. Vakgroep Sociale Agogiek, UGent, Majong vzw. *Armoede en onderwijs. Vormingscursus "Armoede & Participatie"*. 20 maart 2008.

VLAAMS NETWERK VAN VERENIGINGEN WAAR ARMEN HET WOORD NEMEN.
Tweede ontmoeting met het beleid. Verslagboek. 20/01/2006.

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw

Kernleden

Ondersteunende leden

Ecpat-België

Ondersteuningsstructuur Bijzondere Jeugdzorg (OSBJ)

ODOK vzw, Ouders van dove kinderen

Vlaams Internationaal Centrum (VIC)

Juna

Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW)

GRIP vzw

Vlaams welzijnsverbond vzw

Jeugd & Vrede vzw

VCOV

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving

bnz Atlas

Medimmigrant

Dienst Alternatieve Sanctie en Voogdijraad vzw

Welzijnszorg vzw

Voor meer informatie

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw
Eekhout 4
9000 Gent
Tel.: 09/2259025,
info@kinderrechtencoalitie.be
www.kinderrechtencoalitie.be
